

نقش بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)

مصطفی ساوه‌درودی^۱

رضا صفائی^۲

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی مبتنی بر اندیشه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) برای پاسخگویی به این سوال که بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی (با تأکید بر اندیشه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)) چه نقشی دارد. محققین تلاش خواهند کرد با رویکردی کیفی آن را مورد بررسی قرار دهند. در این راستا محققین بیانات و سخنرانی‌های امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) را که با محوریت بصیرت و بحران ایراد گردیده بود مورد بررسی قرار دادند و همچنین با ۱۰ نفر از خبرگان از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد و سپس داده‌ها با روش گراندد تئوری (کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی) کدگذاری و تحلیل گردید. نتایج این پژوهش منجر به آرایه الگوهای جدیدی در خصوص پیش‌سایندهای ارتقایی (راه‌های ارتقاء بصیرت، عاملان ارتقاء و شاخص‌های افراد بصیر) و پیش‌سایندهای کاهش (موانع کسب بصیرت)، پیامدهای ایجابی و سلبی بصیرت و همچنین انواع بحران، ریشه‌های بحران، هدف از ایجاد بحران، شیوه و شگرد ایجاد بحران، راه‌های مقابله با بحران ارائه گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین بصیرت و بحران رابطه معناداری وجود دارد و اگر دولت و ملت در مرحله سیاسی که امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در بیان مولفه‌ها بیشتر به مولفه‌های سیاسی تأکید و اشاره داشته و خبرگان نیز به همین مولفه بیشتر صحنه گذاشته، هوشیاری، بیداری و حضور به موقع داشته باشند تا جامعه با بحران‌های امنیتی مواجه نشده و در صورت وقوع آن را کنترل خواهد کرد.

واژگان کلیدی: بصیرت، بحران، مهار بحران، بحران‌های امنیتی، امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)

mo-dorodi@yahoo.com
rezasafaei040@gmail.com

۱. عضو هیئت علمی دانشکده علوم و فنون فارابی
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد. دانشکده علوم و فنون فارابی (نویسنده مسئول)

جمهوری اسلامی ایران با طیف وسیعی از اقدامات خصمانه دشمن در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، رسانه‌ای و تبلیغاتی، روبرو بوده و دشمن در جهت رسیدن به اهداف استکباری خود، ضمن بهره‌برداری از آخرین فن‌آوری‌ها، هر ساله هزینه‌های هنگفتی را به این امر اختصاص می‌دهد. بنابراین در این فضای به شدت تغییرپذیر و نامطمئن، آمادگی‌های تئوریک و همین‌طور عملی برای پذیرش وقوع جنگ‌های آینده مبتنی بر تکامل اندیشه نظامی، تاکتیک‌ها و فن‌آوری پیشرفته یک ضرورت ملی و حتمی است. اولین گام در جهت آمادگی دفاعی بر اساس برخورد با حوادث و جنگ‌های احتمالی آینده فرا روی ملت و دولت، ابتدا درک صحیح از میزان تهدیدات علیه کشور و سپس فهم نحوه نگرش دشمنان آینده به جنگ‌های احتمالی و همچنین تلقی آنها از محیط‌های جنگی آینده است (حبیبی، ۱۳۸۶: ۱۳). دشمن و گروه‌های معاند سعی دارند اقدامات خصمانه خود را در سطح کشور به بحران تبدیل نمایند. برای جلوگیری از بروز آن، بر چگونگی ارتقاء بصیرت سیاسی به عنوان یکی از مباحث مهم امنیتی کشور تاکید می‌گردد. ساده‌اندیشی، کوتاه‌بینی و سطحی‌نگری دامی از جهالت و چاهی از گرفتاری است که چاره‌ساز آن بصیرت و بینش سیاسی است که در پرتو آن شناخت، کیاست و فطانت اثربخش در حوزه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری نظامی بوجود می‌آید (رشیدزاده، ۱۳۸۷: ۳۲). با این توصیف می‌توان گفت بصیرت رمز بقای هستی جامعه است که در پرتو مباحث دینی و با الهام از آموزه‌های الهی و دینی می‌تواند لایه‌های استحکام‌بخشی جامعه و در نهایت حاکمیت را سازماندهی و ایجاد نماید.

بصیرت به دلیل تاکید بر ایستارهای ارزشی در جامعه اسلامی می‌تواند به عنوان مقوم حاکمیت اسلامی، نظام را در برابر بحران‌های ناشی از موضوعات اجتماعی، سیاسی و به طور خاص امنیتی، حفظ نماید. شرائط فعلی حاکم بر نظام اسلامی ایران و پیچیدگی‌های خاص آن می‌طلبد تا درک منطقی و درستی از تهدیدات مرتبط بر امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی ایران بدست آید. این درک نیازمند تبیین راه و روش منطقی مبتنی بر صراط انبیاء و ائمه اطهار (علیه السلام) است که در عصر حاضر به دلیل همان پیچیدگی که عنوان شد نیازمند راهبری دقیق برای عبور از شرائط سخت فعلی است. درک این شرائط در حال حاضر با پیروی از اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) به عنوان ولی فقیه و رهبر نظام جمهوری اسلامی ایران فراهم است و این درک نیز با نگاه

دقیق به اندیشه‌های ایشان در باب شناخت توطئه‌های دشمنان به عنوان مرکز ثقل و کانون عبور از بحران‌های پیش‌روی نظام جمهوری اسلامی ایران به دست خواهد آمد که در این مقاله تلاش شده تا به برخی از این اندیشه‌ها اشاره شود.

بصیرت و بینش سیاسی از همان اوایل حکومت اسلامی از جمله دوره امامت حضرت علی (ع) مطرح بوده و به علت فقدان بصیرت و یا کم بصیرتی تعدادی از یاران ایشان، ضرباتی به جامعه اسلامی وارد شده است و تاکنون تبعات و عواقب آن ملموس می‌باشد. در دوره بعد از انقلاب اسلامی نیز در ادوار مختلف بی‌بصیرتی و یا کم بصیرتی تعدادی از مسولین و مردم، نظام جمهوری اسلامی ایران را با بحران‌های امنیتی مواجه ساخته است که با تدابیر امام خاتمه‌ای (مد ظله العالی) نظام موفق به عبور از بحران‌های پیش‌رو گردید.

امام خاتمه‌ای (مد ظله العالی) در ادوار مختلف در خصوص انواع بحران از جمله در زمینه بحران اقتصادی، بحران اجتماعی، بحران سیاسی، بحران اخلاقی، بحران غرب، بحران سوریه و ... همچنین در خصوص بحران آفرینی غرب در جمهوری اسلامی ایران مطالب مهمی را بیان فرمودند که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

«دشمنان در تبلیغاتشان سعی می‌کنند سایه یاس و ناامیدی و بحران راه بیندازند بر روی حوادث کشور، مشکلات کوچک را چند برابر کنند؛ مشکلاتی که وجود ندارد، بیخود ملت را، متهم به آن می‌کنند؛ آینده را تاریک نشان می‌دهند، ملت را ناامید کنند؛ هدف دشمن این است»^۱.

«از کید دشمن غفلت نشود. آنهایی که با سرمایه‌گذاری سنگین، این توطئه دشمن را تدارک دیده بودند آرام نخواهند نشست، سعی خواهند کرد آن را در بخشی دیگر از این منطقه و یا به شکلی دیگر دوباره به جریان افکنند ...»^۲.

«...این خواست قدرت‌هایی است که ادامه حیاتشان منوط به بحران آفرینی است باید بحران آفرینی کنند تا بتوانند مقاصد خبیث خودشان را در جامعه اجرایی نمایند...»^۳.

دغدغه‌های ایشان در خصوص اقدامات دشمن علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، محققین را بر آن داشت تا با استخراج اندیشه‌های معظم له، موضوع بصیرت و اهمیت آن را برای مقابله با بحران‌های امنیتی با رویکرد علمی مورد توجه قرار دهند که به نظر می‌رسد این مهم تا کنون به این شکل (رویکرد علمی) مورد توجه قرارنگرفته است. از این رو تلاش بر آن است تا این مهم به عنوان مسئله پیش‌رو مورد بررسی قرار گیرد.

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار افشار مختلف مردم ۱۳۹۲/۲/۲۵

۲. پاسخ رهبر معظم انقلاب به نامه سرلشکر قاسم سلیمانی درباره پایان سيطرة داعش ۱۳۹۶/۸/۳۰

۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دست‌اندرکاران ستاد اقامه نماز ۱۳۸۵/۶/۲۷

در بیان ضرورت، تقویت بصیرت در میان اقشار مختلف جامعه می‌توان به نقش بصیرت و بینش سیاسی در رابطه با دشمن‌شناسی در میان این افراد پرداخت. دشمن‌شناسی و لزوم داشتن بصیرت در این راه، از ضرورت‌های اصلی مورد توجه مردم است. تعیین قطب‌نمای حرکت مردم، افزایش و تقویت هوشیاری، معرفت دینی و بینش سیاسی در آحاد مردم، آگاهانه قدم برداشتن و حرکت کردن مردم به ویژه جوانان، تعیین وظایف مردم در زمان‌های حساس برای نشان دادن بصیرت خود، دشمن‌شناسی و پی بردن به نیات، هدف و سیاست‌های دشمنان مورد نظر است. هدف از این تحقیق، شناخت نقش بصیرت مبتنی بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مهار بحران‌های امنیتی در کشور است.

مقاله در پی پاسخ به این پرسش است که: بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی با تاکید بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) دارای چه مولفه‌هایی است؟ با توجه به اینکه پژوهش حاضر از نوع اکتشافی است این پژوهش فاقد فرضیه می‌باشد. تعدادی از تحقیق‌ها و پژوهش‌هایی که در خصوص انواع بحران از جمله امنیتی و... انجام گرفته به شرح زیر بیان می‌گردد:

پایان‌نامه‌ای با عنوان بصیرت از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) ارائه داده که به مولفه‌های مختلف بصیرت از جمله سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... اشاره نموده و نتایج حاصله نشان می‌دهد که بصیرت در همه زمان‌ها لازم بوده و برای جلوگیری از تسلط بیگانگان بصیرت ضروری است. (زندیان: ۱۳۹۴: ۷)

مقاله‌ای با عنوان مدل هشدار اطلاعاتی بحران‌های امنیتی با استفاده از مدل هشدار هوایی سریع C4I ارائه داده و از این هشدار هوایی برای کنترل بحران‌ها نام برده و برای کنترل بحران به چهار مرحله فرماندهی و کنترل شامل تجزیه و تحلیل، طرح‌ریزی، کنترل و هدایت اشاره و الگو ارائه نموده که در کنترل بحران ثمربخش می‌باشند. (نیک‌بخش: ۱۳۹۳)

در مقاله‌ای با عنوان بحران‌های سیاسی - اجتماعی در زمان امام علی (ع) ارائه و به حوادث و اتفاقات از جمله جنگ‌های آن حضرت با خودی‌ها و غیر خودی‌ها (جمل، صفین و نهروان) اشاره داشته و به چگونگی مدیریت آنها توسط آن حضرت اشاره نموده و یک الگوی مدیریتی ارائه داده است. (ستوده و جانپور: ۱۳۹۱: ۱۲)

در مقاله‌ای با عنوان نقش فرهنگ دینی در مدیریت بحران‌های امنیتی (مطالعه موردی فتنه ۸۸) ارائه داده‌اند. یافته‌های تحقیق نشان داد که میزان شاخص ایجاد بحران‌های

سیاسی و شاخص فرهنگی اسلامی - انقلابی در ایجاد قدرت نرم از نظر پاسخ‌گویان بسیار موثر است. (امیری، علوی وفا و صادقی: ۱۳۹۶: ۲۱)

تفاوت پژوهش و مقاله‌های صورت گرفته با این پژوهش در این است که در این پژوهش‌ها به یک مقوله یعنی به بحران یا بصیرت اشاره شده و در یک زمان به دو مولفه پرداخته نشده است. نکته اشتراک آنها این است که هر کدام بحران و بصیرت را تعریف و از طریق پژوهش به ابعاد آنها پرداخته و راه‌های عملی و اجرایی نیز مشخص شده است. لکن مقاله و یا پژوهشی که در یک زمان به بررسی هر دو (بصیرت و بحران) پرداخته و از دیدگاه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) استفاده کرده باشند وجود نداشته یا کمتر وجود دارد. بنابراین یکی از نوع‌آوری اصلی پژوهش حاضر نیز استفاده از اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با تاکید بر بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی است.

مفاهیم و مبانی نظری:

بصیرت: مقام معظم رهبری در تعریف بصیرت در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی در مورخه ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ می‌فرماید: «...بصیرت یعنی گم نکردن راه، اشتباه نکردن راه، دچار بیراهه‌ها و کجراهه‌ها نشدن، تأثیر نپذیرفتن از وسوسه خناسان و اشتباه نکردن کار و هدف... بصیرت، نورا فکن است؛ بصیرت، قبله‌نما و قطب‌نماست...». «بصیرت همان به موقع عمل کردن، به موقع در صحنه حاضر شدن، دشمن‌شناسی، نقشه دشمن را فهمیدن، آگاهانه حرکت کردن و قدم برداشتن و از نظام، ولایت فقیه و کشور دفاع کردن می‌باشد». «... این قطب‌نما همان بصیرت است ... در زندگی امروز، بدون بصیرت نمی‌شود حرکت کرد. فکرکنند، بیندیشند، بصیرت خودشان را افزایش دهند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۱).

بصیرت مانند سپری است که در هنگام خطر انسان را مصون و محفوظ نگه می‌دارد. شاید از این روست که زره و لباس محافظ جنگی را بصیرت نامیده‌اند چون انسان را از شمشیرها و ضربه‌های نابهنگام و غافلانه حفظ می‌کند (همتیان، ۱۳۸۹: ۱۳).

بحران: بحران عبارت است موقعیت یا حادثه‌ای که پاسخ‌گویی بدان فراتر از ظرفیت‌های موجود بوده و برای مدیریت و کنترل آن به درخواست کمک از محل خارج از وقوع بحران نیاز است. این کمک‌ها می‌تواند محلی، منطقه‌ای، ملی یا بین‌المللی باشد. اعلام بحران باید توسط سازمان دولتی مسئول صورت گرفته باشد یا حداقل توسط دو منبع متفاوت گزارش شده باشد (جهانگیری، ۱۳۸۸: ۱۶).

معنی فشار، اضطراب، بلا و خشونت نیز به کار می‌رود. در تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری، بحران نوعی وضعیت و گونه‌ای رخداد است (تاجیک، ۱۳۷۹: ۵۱).

بحران در اصطلاح، ترکیبی از فرصت و تهدید است. بحران یعنی تهدید جدی نسبت به ساخت‌های زیربنایی و یا ارزش‌ها و هنجارهای اساسی هر سامانه که مورد ادراک ذی‌نفعان است و تحت فشار زمانی و محدودیت گزینه‌ها در موقعیت عدم قطعیت شدید و احساس کنترل شدید و احساس کاهش کنترل، تصمیم‌گیری‌های حیاتی، دقیق و پرهزینه‌ای را الزامی می‌سازد (حسینی، ۱۳۸۸).

بخش اول از بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)، نگاره‌ها و الگوها استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت.

- بخش دوم متغیر، مولفه و شاخص‌ها با استفاده از کدگذاری ۳ گانه گرند تئوری (باز، محوری و گزینشی) از خبرگان استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت.
نمونه آماری و روش نمونه‌گیری:

- بخش اول بیانات با محوریت بصیرت و بحران از سال ۱۳۶۷ تا کنون مورد استفاده گردیده است.

- بخش دوم از طریق روش گلوله برفی مصاحبه با خبرگان سازمانی انجام و در نهایت با ۱۰ نفر از خبرگان اشباع نظری حاصل گردید.

برای گردآوری داده‌ها: با استفاده از روش مطالعه کتابخانه‌ای و بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) و نرم افزار حدیث ولایت انجام شد و همچنین با مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان و با استفاده از یک سوال باز با عنوان بصیرت چه نقشی در مهار بحران دارد، متغیرها، مولفه‌ها و شاخص‌ها استخراج گردید.

داده‌ها و تجزیه تحلیل یافته‌های پژوهش

امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) به صورت مستقیم به تعریف و معنای بحران اشاره ننموده لکن مواردی که از بیانات استخراج شده به شرح ذیل آمده است:

الف) تحلیل داده‌ها در بخش اول تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در خصوص مفهوم بصیرت

بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در بحث بصیرت را به پیشایندهای مثبت (راه‌های ارتقاء بصیرت و عاملان ارتقاء بصیرت) و پیشایندهای منفی (موانع ایجاد بصیرت) تقسیم

نموده و هر کدام از این پیشایندها نیز به زیر شاخه‌های مختلفی تقسیم و سپس به پیامدهای بصیرت به صورت ایجابی و سلبی اشاره و در پایان یک الگو ارائه شده است. (۱) **پیشایندهای ارتقایی (راه‌های ارتقاء بصیرت):** این پیشایندها از دیدگاه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) مشتمل بر مواردی به شرح ذیل می باشد:

- **بصیرت سیاسی:** «...بصیرت سیاسی! وقتی بصیرت باشد، انسان می تواند محیط پیرامون خود و محیط‌های دور و نزدیک را بشناسد...» ۱۳۹۵/۸/۲۶
- **شناخت و فهم:** «...اما بسیج متکی است به دانستن و فهمیدن، متکی است به بصیرت...» ۱۳۹۵/۹/۳
- **ساده‌لوحی (نپذیرفتن هر حرف از هر گوینده):** «... سفارش من به جوانها این است که با چشم باز نگاه کنید، با بصیرت نگاه کنید، هر حرفی را از هر گوینده‌ای نپذیرید...» ۱۳۹۵/۸/۱۲
- **تقوا و طهارت:** «...در درجه اول تقوا و طهارت؛ این اولین توصیه من است...توصیه دوم بصیرت...» ۱۳۹۴/۹/۴
- **خودشناسی:** «... بصیرت؛ جایگاه خودمان را در دنیا بشناسیم؛ ما کجاییم امروز؟...» ۱۳۹۵/۹/۳
- **موقعیت‌شناسی:** «... نبودن بصیرت است؛ ملتفت نشدن به وظیفه در لحظه لازم است...» ۱۳۹۴/۸/۲۰
- **اولویت منفعت ملی:** «...اهداف عمومی را بر خواسته‌های شخصی مقدم بدانند...» ۱۳۹۴/۸/۱۲
- **امید به آینده:** «...امید به آینده، افق‌های آینده را روشن و درخشان دیدن، روح استغناء -نه به معنای اعراض از فراگیری از بیگانگان...» ۱۳۹۴/۴/۱۳
- **عزم و اراده:** «... عامل اصلی عبارت است از عزم و اراده ما؛ تصمیم بگیریم؛ بصیرت و عزم دو عامل اصلی است...» ۱۳۹۴/۳/۲
- **مناسک حج:** «...حج و مناسک و شعائر آن فرصت مغتنمی برای کسب این بصیرت است...» ۱۳۹۳/۷/۸
- **دیدگاه کلان و جامع:** «...باید نگاه کلان و جامع داشته باشیم؛ این نگاه کلان، به ما معرفت و بصیرت را عطا می کند...» ۱۳۹۳/۶/۱۳
- **شناخت چالش‌ها:** «...ما این بصیرت را باید روزبه‌روز تقویت بکنیم؛ اولین مرحله همین

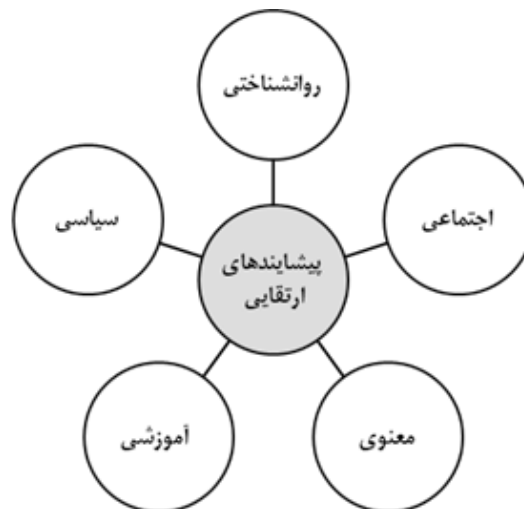

است که این چالش‌ها را بشناسیم...» ۱۳۹۳/۴/۸

- **آموزش و یادگیری:** «...در این دانشگاه سعی کنید علم را، تحقیق را، بصیرت را یکایک افراد... یاد بگیرند...» ۱۳۹۳/۲/۳۱
- **استقامت:** «... شما افسران جوان جنگ نرم هستید و عرصه جنگ نرم بصیرتی عمّارگونه و استقامتی مالک اشتروار می‌طلبید...» ۱۳۹۲/۱۱/۲۳
- **ایجاد و حفظ آرامش:** «...همه مسئولین، چه مسئولین تقنین، چه مسئولین قضا، چه مسئولین اجرا، برای اینکه کار خود را انجام بدهند، آرامش لازم دارند، مردم هم آرامش را دوست دارند...» ۱۳۹۱/۹/۱
- **رویکرد اصلاحی:** «...اصلاح خود و اصلاح امت - دو فریضه تعطیل‌ناپذیر است - راه کارهای آن، با ژرف‌نگری در وظائف دینی و بهره‌گیری از خردورزی و بصیرت، برای اهل تدبیر و تأمل، دشوار نیست...» ۱۳۹۱/۸/۴
- **سازماندهی:** «...سازماندهی بود، یعنی هدایت در آن هست، بصیرت در آن هست...» ۱۳۹۱/۷/۲۴
- **حضور در میدان:** «...حضور دائمی خود را در طول این سی و سه سال آنچنان حفظ کردند که این نهال با همه خطرها، با همه مشکلات، روزبه‌روز تنومندتر شد، بارورتر شد، بالنده‌تر شد...» ۱۳۹۰/۱۱/۱۴
- **تقوا:** «...تقوا یعنی مراقبت از خود برای حرکت در صراط مستقیم الهی؛ یافتن علم و معرفت و بصیرت...» ۱۳۹۰/۶/۹
- **درس‌های عاشورا:** «...از آغاز حرکت از مدینه، بذر معرفت پاشیده شد - این یکی از خصوصیات حادثه عاشورا است...» ۱۳۹۰/۹/۶
- **احساس تکلیف:** «...این بصیرت، این احساس تکلیف، این حضور در میدان، سیلی محکمی بود به دشمنان؛ همین بود که ناگهان پاسخش از تبریز بلند شد...» ۱۳۸۹/۱۰/۱۹
- **تشخیص درست:** «...هر جایی که ما توانستیم درست بفهمیم، درست تشخیص بدهیم - یعنی همان بصیرت - و به دنبال آن احساس تکلیف کردیم، احساس تعهد و مسئولیت کردیم...» (همان منبع)
- **تدبیر:** «...با تدبیر مسائل را بسنجد «واعتبر فأبصر» با این سنجش، بصیرت پیدا کند. حوادث را درست نگاه کردن، درست سنجیدن، در آنها تدبیر کردن، در انسان بصیرت ایجاد می‌کند...» ۱۳۸۹/۸/۴

- **برخورد قاطع:** «...در هر یک از قوای سه‌گانه برابر مسئولیت‌های خود با این دشمنان امنیت و وحدت کشور با قاطعیت و جدیت مقابله کنند و فتنه‌گران را به سزای اعمال خود برسانند...» ۱۳۸۹/۴/۳۰
- **دوری از تجمل:** «...هر کدام (مردم و مسئولان) به نحوی تجمل و اسراف و زیاده‌روی را کم کنیم. این درس ماه رمضان است. این کار، همت و گذشت و بصیرت و آگاهی می‌خواهد...» ۱۳۸۷/۹/۱۵
- **دوری از اسراف:** (همان منبع)
- **قدرت ادراک:** «...انسان باید بصیرت، فهم، معرفت و قدرت درک داشته باشد، کیست که، توحید - شعار معنویت و وحدت مسلمین - را در حج ببیند و نفهمد که این اجتماع عظیم، برای این است که اسلام و توحید به رخ کفر کشیده شود...» ۱۳۷۴/۱/۱۶
- **تحصیل:** «...امروز بحمدالله زنان ما در میدان‌های گوناگونی پیشرفت داشته‌اند. نباید زنان و دختران را از تحصیل علم باز داشت؛ باید کمک کرد تا تحصیل کنند و معرفت و بصیرت پیدا نمایند...» ۱۳۷۰/۱۰/۱۱

نگاره شماره ۱: پیشایندهای ارتقای بصیرت

طبق نگار شماره ۱ پیشایندهای ارتقای را برای سهولت و درک بهتر مطالعه‌کنندگان به پنج حوزه تقسیم‌بندی شده که دارای زیر شاخه می‌باشند. زیر شاخه حوزه روانشناسی از شناخت و فهم، ساده‌لوحی، خودشناسی، عزم و اراده، استقامت، احساس تکلیف، قدرت

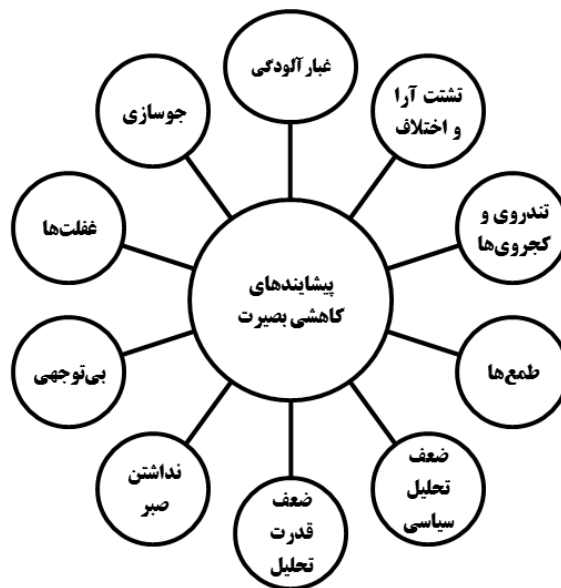
ادراک و تدبیر تشکیل شده است. حوزه اجتماعی دارای زیر شاخه موقعیت‌شناسی، امید به آینده، ایجاد حفظ و نظم، دوری از تجمل، دوری از اسراف می‌باشد. حوزه آموزشی به زیر شاخه‌های آموزش و یادگیری، رویکرد اصلاحی، تحصیل، سازماندهی تقسیم شده است. حوزه سیاسی به زیر شاخه‌های بصیرت سیاسی، اولویت منافع ملی، دیدگاه کلان و جامع، شناخت چالش‌ها، تشخیص درست، برخورد قاطع، حضور در میدان و در نهایت حوزه دینی نیز به تقوا و طهارت، مناسک حج، درس‌های عاشورا تقسیم شده است.

(۲) **پیشایندهای کاهشی (موانع کسب بصیرت):** از دیدگاه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بصیرت دارای موانعی است که به شرح ذیل بیان می‌گردد:

- **جوسازی:** «...هر وقت در کشور کار مهمی انجام می‌گیرد فوراً آنها سعی می‌کنند این کار را تحت‌الشعاع قرار دهند؛ یک جوری مسئله‌سازی کنند...» ۱۳۹۱/۷/۲۵
- **تندروی و کجروی‌ها:** «...اما از تندروی، از زیاده‌روی، از کجروی، از خطاهای فاحش، جلوگیری می‌کند...» ۱۳۹۱/۷/۲۴
- **تشتت آرا و اختلاف:** «...خواستند مردم را دچار تشتت آراء کنند، اختلاف کنند، که گریبان یکدیگر را بگیرند...» ۱۳۹۱/۷/۲۴
- **ایجاد غبار آلودگی:** «...دوران فتنه - همان طور که بارها عرض کرده‌ایم - غبار آلودگی است، مه‌آلودگی است...» ۱۳۸۹/۴/۵
- **غفلت‌ها:** «...در قضیه تاریخی تحریم تنباکو... اگر همان حرکت میرزای شیرازی (ر) ادامه پیدا می‌کرد و سیاستمداران و نخبگان کشور همان خط را دنبال می‌کردند، سرنوشت ایران غیر از آن چیزی میشد که اتفاق افتاد؛ ولی خب، استعمارگرها از غفلت‌ها و از طمع‌ها استفاده کردند...» ۱۳۹۰/۲/۳
- **طمع‌ها:** (همان منبع)
- **نداشتن صبر:** «...عزیزان من! تمام مشکلاتی که برای افراد یا اجتماعات بشر پیش می‌آید، بر اثر یکی از این دو است: یا عدم بصیرت، یا عدم صبر...» ۱۳۷۷/۸/۱۲
- **ضعف قدرت تحلیل:** «...هر ضربه‌ای که در طول تاریخ ما مسلمانان خوردیم، از ضعف قدرت تحلیل بود. در صدر اسلام هم ضرباتی که خوردیم، همین‌طور بوده...» ۱۳۷۷/۱۱/۱۳
- **ضعف تحلیل سیاسی:** «...به عنوان جمع‌بندی دوران زندگی تقریباً پنج ساله حکومت امیرالمؤمنین (ع) به دست بیاورم، این است که «تحلیل سیاسی» ضعیف بود. البته در

- درجه بعد، عوامل دیگری هم بود؛ اما مهمترین مسأله این بود...» ۱۳۷۰/۶/۲۷
- بی‌توجهی: «...نقطه مقابل تقوا، غفلت و بی‌توجهی و حرکت بدون بصیرت است. خدا، ناهوشیاری مؤمن را در امور زندگی نمی‌پسندد. مؤمن باید در همه امور زندگی، چشم باز و دل بیدار داشته باشد...» ۱۳۶۹/۱/۱۰

نگاره شماره ۲: پیشایندهای کاهشی بصیرت

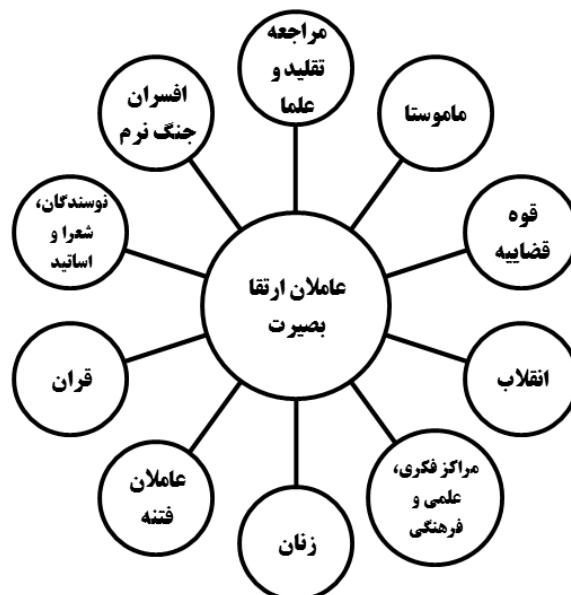
(۳) عاملان ارتقاء بصیرت: در اندیشه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) عاملان و افرادی که باید بصیرت را ارتقاء دهند به شرح ذیل می‌باشد:

- روحانی متعهد: «...یک روحانی متعهد و با بصیرت و قدردان نیروهای انقلابی...» ۱۳۹۳/۱۱/۲۹
- زنان: «... آگاهی و بصیرت در میان جامعه زن، تأثیرش بر روی بیداری اسلامی و عزت اسلامی یک تأثیر مضاعف است...» ۱۳۹۱/۴/۲۱
- علما، شاعران، نویسندگان: «... مردم را باید حفظ کرد، باید نگه داشت؛ و این از عهده شماها بر می‌آید؛ از عهده روشنفکران، نویسندگان، شاعران، علمای دین...» ۱۳۹۱/۹/۲۱
- مراجع تقلید: «...یقیناً آگاهی و بیداری و بصیرت مردم عزیز قم و پاسخی که آنها با همه وجود خودشان به حوزه علمیه و به مرجع تقلیدشان دادند...» ۱۳۹۰/۱۰/۱۹

- **ماموستا:** «...این جناب ماموستا قادری؛ روحانی هم عالم و هم روشنفکر...آگاهانه، بابصیرت، مسائل را تشخیص بدهد...» ۱۳۹۰/۷/۲۵
- **قرآن:** «...به همین اندازه که ما یک قدم به سمت قرآن، به سمت معارف قرآنی برداشتیم... به ما آگاهی و بصیرت داده است...» ۱۳۹۰/۵/۱۱
- **مراکز فکری، سیاسی و فرهنگی:** «...ما باید برنامه‌ریزی بلندمدت داشته باشیم. مراکز فکر، کانون‌های فکر، مراکز سیاسی و فرهنگی دنبال این حرف‌ها هستند و این کارها را باید بکنند...» ۱۳۸۹/۹/۴
- **شهر قم (طلبه‌ها):** «...امروز هم مرکز معرفتی دنیای اسلام، شهر قم است. امروز هم مثل همان دوران، قم قلب فعال و متحرکی است که می‌تواند و می‌باید خون معرفت و بصیرت و بیداری و آگاهی را در سرتاسر پیکر امت اسلامی پمپاژ کند...» ۱۳۸۹/۷/۲۹
- **افسران جنگ نرم:** «...شما افسران جوان جنگ نرم هستید و عرصه جنگ نرم، بصیرتی عمار گونه و استقامتی مالک‌اشتروار می‌طلبید؛ با تمام وجود، خود را برای این عرصه آماده کنید برای رویارویی با نظام سلطه...» ۱۳۹۲/۱۱/۲۳
- **عاملان فتنه:** «...فتنه سال ۸۸ کشور را واکسینه کرد؛ مردم را بر ضد میکروب‌های سیاسی و اجتماعی که می‌تواند اثر بگذارد، مجهز کرد؛ بصیرت مردم را بیشتر کرد...» (همان منبع)
- **انقلاب:** «...عشق و ایمان، همت و بصیرت؛ اینها را انقلاب به مردم ما و جامعه ما داد؛ لذا انقلاب شد همان شجره طیبه‌ای که در قرآن از آن نام برده شده است: «أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ...» ۱۳۸۹/۶/۳۱
- **اساتید:** «...اساتید بسیجی می‌توانند در دل دانشجویان و در فضای ذهن آنها یک حضور معنوی و هدایتگر و آرامش‌بخش داشته باشند. نقش مهم ایجاد بصیرت یکی از کارهای بسیار مهم است...» ۱۳۸۹/۴/۲
- **قوه قضائیه:** «...اگر ما برای مردم و حقوق آنها ارزش درجه یک قائلیم، تأمین این حقوق، در گرو این است که قوه قضائیه بتواند کار خود را با قوت، شجاعت و بصیرت انجام دهد. نقش قوه قضائیه، این چنین بی‌بدیل و عظیم است...» ۱۳۸۹/۴/۵

نگاره شماره ۳: عوامل ارتقاء بصیرت

در خصوص عوامل ارتقاء بصیرت، مراجع تقلید، علما و روحانی متعهد در یک حوزه و اساتید، شاعران و نویسندگان نیز در یک حوزه آورده شده و بقیه نیز به صورت جداگانه در نگاره شماره ۳ در نظر گرفته شده است.

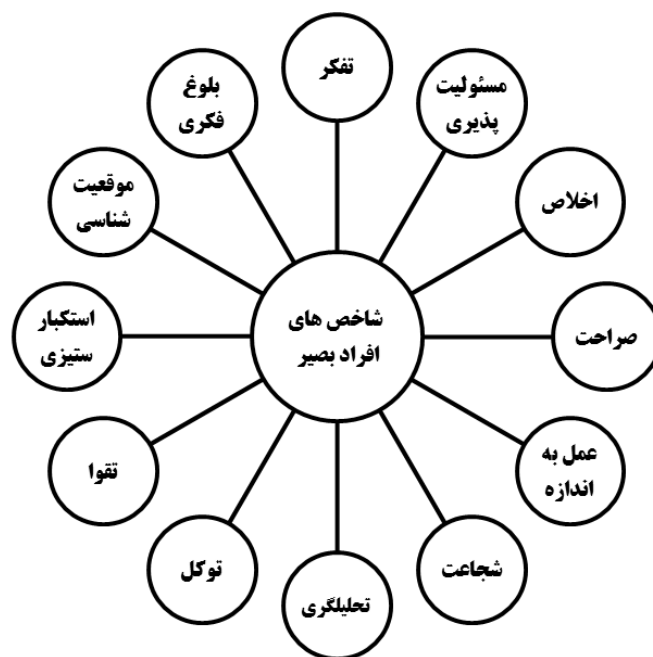
۴) شاخص‌های افراد بصیر: در این مرحله شاخص‌های افراد بصیر از منظر امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) استخراج شده است:

- توکل: «... توکل و تقوا، ملاک انقلابی بودن، تقوا است، شجاعت است، بصیرت است، صراحت است...» ۱۳۹۵/۳/۶
- تقوا، صراحت، شجاعت
- استکبارستیزی: «... ایستادگی در مقابل استکبار، احترام به بشریت و هویت خود است...» ۱۳۹۴/۷/۸
- بلوغ فکری: «... امروز مردم ما بحمدالله سطح فکرشان بالاست، ملت ما بلوغ فکری دارد...» ۱۳۹۱/۲/۲۳
- تحلیل‌گری: «... دیدند هدف‌گذاری دشمن و جبهه معاند را؛ لذا با بصیرت وارد شدند، با تحلیل وارد شدند...» ۱۳۹۰/۱۲/۱۸
- اخلاص: «... بسیجی بودن ارکانی دارد. جوانان عزیز! بارها گفتیم که در درجه اول،

روحیه اخلاص و روحیه بصیرت است...» ۱۳۸۹/۹/۴

- **تفکر:** «...بصیر آن کسی است که بشنود، گوش خود را بر صداها نبندد؛ وقتی شنید، بیندیشد. هر شنیده‌ای را نمی‌شود به صرف شنیدن رد کرد یا قبول کرد؛ باید اندیشید...» ۱۳۸۹/۸/۴
- **موقعیت‌شناسی:** «...آنچه که برای همه ما باید به عنوان شاخص مطرح باشد، عبارت است از این سه عنصر: بصیرت، اخلاص، عمل بهنگام و به اندازه...» ۱۳۸۹/۸/۲
- نه افراط و نه تفریط (عمل به اندازه)
- **مسئولیت‌پذیری:** «...احساس مسئولیت الهی دومین پایه که در کنار این هست که مکمل پایه اول است...» ۱۳۹۳/۹/۶

نگاره شماره ۴: شاخص‌های افراد بصیر

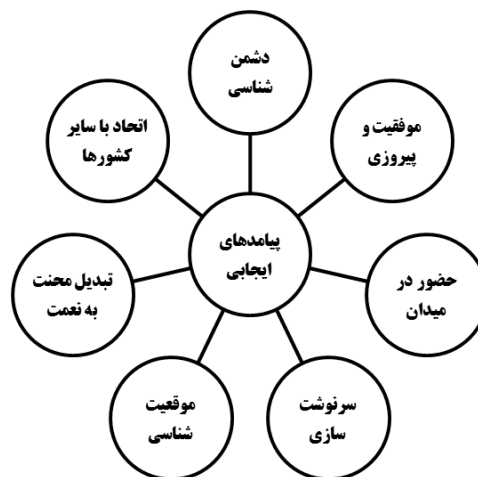
۵) **پیامدهای بصیرت:** در این مرحله پیامدهای بصیرت و به موقع عمل کردن و موقعیت‌شناسی نخبگان و مردم از بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) استخراج و به پیامدهای ایجابی و سلبی تقسیم شده است:

۵-۱) **پیامدهای ایجابی:** این دسته از پیامدها را می‌توان مشتمل بر موارد زیر از دیدگاه امام

خاتمه‌ای (مد ظله العالی) در نظر گرفت:

- دشمن‌شناسی: «...بصیرت این است که شما بدانید با چه کسی طرفید، بدانید که او درباره شما چه فکری دارد...» ۱۳۹۵/۸/۲۶
- اتحاد با سایر کشورها: «...مصلحت آینده کشورش بستگی دارد به اتحاد اسلامی، با ملت‌های مسلمان و با کشورهای دیگر...» ۱۳۹۳/۱۰/۱۹
- موقعیت‌شناسی: «...شناخت زمان، شناخت نیاز، شناخت اولویت، شناخت دشمن، شناخت دوست...» ۱۳۹۳/۹/۶
- پیروزی و موفقیت: امام: «اگر صبر و بصیرت را به کار گیرند، فتوحات دیگر پی‌درپی فرا خواهد رسید...» ۱۳۹۲/۲/۹
- حضور در میدان: «...حضور در پای صندوق رأی، یک کاری از سر بیکاری نیست؛ یک عمل صالح است...» ۱۳۹۱/۷/۲۲
- سرنوشت‌سازی: «...نقش یگانه و بی‌بدیل ایمان و بصیرت در شکل‌دهی به مسیر زندگی و سرنوشت یک ملت...» ۱۳۹۱/۳/۷
- تبدیل محنت به نعمت: «...هرگاه ملتی، جماعتی، فردی در مقابل یک محنتی که بر آن جمع یا بر آن فرد یا بر آن ملت وارد می‌شود، صبر و بصیرت به خرج داد، آن محنت برای او تبدیل می‌شود به نعمت...» ۱۳۹۰/۳/۱۰

نگاره شماره ۵: پیامدهای ایجابی بصیرت

۲-۵) **پیامدهای سلبی:** این دسته از پیامدها را می‌توان مشتمل بر موارد زیر از دیدگاه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در نظر گرفت:

- **براندازی و فتنه:** «...گاهی بصیرت هم وجود دارد، اما در عین حال خطا و اشتباه ادامه پیدا می‌کند؛ در قضایای فتنه سال ۸۸ بعضی ... نفهمیدند اسم این براندازی است...»
۱۳۸۹/۴/۸
- **ساده‌نگاری (جاذبه‌های کاذب):** «وقتی بصیرت نباشد، انسان مجذوب یک چیزی می‌شود که واقعاً جاذبه‌ای ندارد.» (همان منبع)
- **شاخص نبودن افراد:** «... با چهره‌ها نمی‌شود حق را تشخیص داد. یک چهره موجه محترم است، مورد قبول است، مورد تکریم است؛ اما او نمی‌تواند شاخص حق باشد...»
۱۳۸۹/۸/۲۰
- **غیر اثر بخشی عده و عده:** «... تعداد جمعیت یا کثرت عده و عده نظامی و تجهیزات، سرنوشت‌ساز نخواهد بود...» ۱۳۹۳/۸/۲۶
- **نداشتن علم:** «...کسی که علم ندارد، بصیرت درست ندارد...» ۱۳۹۲/۱۰/۱۹
- **خطای تحلیل:** «...باید همه ما بیدار باشیم، بصیر باشیم، چشم‌هامان را باز کنیم، دچار خطای تحلیل نشویم...» ۱۳۹۱/۵/۲۹
- **اختلاف:** همچنین در این تاریخ می‌فرمایند: «...اگر چه گاه از زبان بعضی افراد غافل هم تکرار می‌شود؛ اختلافات مذهبی، اختلافات قومی، اختلافات نژادی و زبانی...».
- **جاه‌طلبی‌ها:** «...وقتی جاه‌طلبی‌ها و حسادت‌ها و دنیاطلبی‌ها و هوی پرستی‌ها و شهوترانی‌ها جلوی چشم ما را بگیرند، واقعیات را هم نمی‌توانیم مشاهده کنیم...»
۱۳۸۹/۱۰/۴
- **حسادت‌ها، هوی پرستی‌ها، شهوترانی‌ها، دنیاطلبی‌ها**
- **ندیدن حقایق:** «...ایراد کار بسیاری از کسانی که در لغزشگاه‌های بی‌بصیرتی لغزیدند و سرنگون شدند، این است که نگاه نکردند و چشم خودشان را بر یک حقایق واضح بستند...» ۱۳۸۹/۸/۷
- **عزم و اراده:** «...گفتیم بصیرت شرط کافی برای موفقیت نیست، شرط لازم است. در اینجا عواملی وجود دارد؛ یکی‌اش مسئله نبود عزم و اراده است...»

پیامدهای سلبی سیاسی	پیامدهای سلبی غیر دینی
• نبود عزم و اراده؛ • براندازی؛ • شاخص نبودن افراد؛ • غیر اثر بخشی عده و عده؛ • اختلاف؛ • خطای تحلیل.	• حسادت‌ها؛ • جاه طلبی؛ • هوی پرستی؛ • دنیا طلبی؛ • ندیدن حقایق؛ • شهوت رانی.

نگاره شماره ۶: پیامدهای سلبی بصیر

در نگاره شماره ۶ پیامدهای سلبی به دو حوزه غیر دینی شامل جاه‌طلبی، حسادت‌ها، شهوت‌رانی، دنیا طلبی، هوی پرستی و ندیدن حقایق تقسیم شده و حوزه سیاسی نیز به براندازی، شاخص نبودن افراد، غیر اثر بخشی عده و عده، اختلاف، خطای تحلیل و عزم و اراده تقسیم شده است.

ب) تحلیل داده‌ها در بخش اول تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در خصوص مفهوم بحران

از بین فرمایشات امام خامنه‌ای (مد ظله العالی)، انواع بحران، ریشه‌های بحران، شیوه و شگرد ایجاد بحران، هدف از ایجاد بحران و راه‌های مقابله با بحران استخراج گردید و در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد:

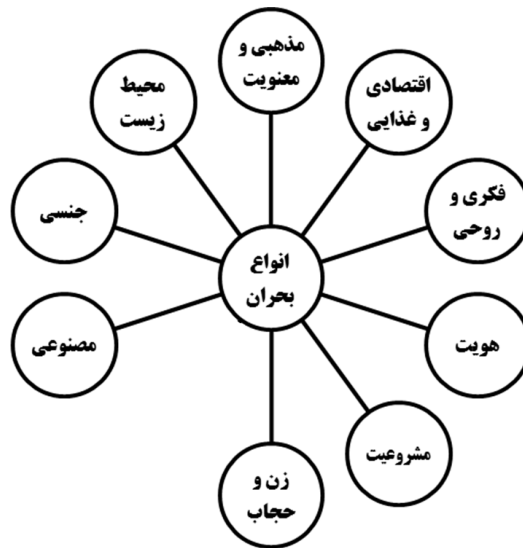
انواع بحران: از دیدگاه امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) انواع بحران شامل موارد زیر می‌باشد:

- **بحران جنسی:** «...امروز بحران اخلاقی گریبان‌گیر لیبرال دموکراسی غرب است. امروز بحران جنسی، بحران اقتصادی، بحران اخلاقی، بحران خانوادگی، گرفتاری‌های همان کشورهایی است...» ۱۳۸۲/۱۰/۲۲
- **بحران زن:** «...نظر ما بحران مسئله زن را - که امروز یک مشکل اساسی در دنیاست - به وجود آورده، تعبیر تعجب‌آوری باشد...» ۱۳۸۵/۶/۲۷
- **بحران مذهبی:** «...مسئله بحران آفرینی مذهبی در دنیا، قرار دادن اصحاب ادیان مختلف و مذاهب مختلف در مقابل هم، جلوگیری از همکاری ملت‌هایی که دارای عقاید مختلفند، ایجاد جنگ...» ۱۳۹۲/۱۲/۱۵
- **بحران محیط زیست:** «...آن وقت بحران محیط زیست پیش می‌آید؛ بحران محیط زیست به همه بشر و به همه نسل‌ها آن وقت ضرر می‌زند...» ۱۳۹۳/۱۲/۱۷

- بحران غذایی: «...اعلام بحران غذائی کرده است. ملت ایران به فضل پروردگار و به لطف الهی مشکلاتش از بسیاری از همین کشورهای مدعی کمتر است...» ۱۳۸۷/۲/۱۱
- بحران اقتصادی: «...می‌گویند هر وقتی که دیون یک دولت نزدیک شد به تولید ناخالص یک دولت، این دولت در حال بحران است...» ۱۳۸۶/۱۰/۱۲
- بحران هویت: «...بشر از بحران هویت رنج می‌برد، از بحران معنویت رنج می‌برد، از بی‌احترامی نسبت به سنت‌های بشری رنج می‌برد؛ پدر به پسر رحم نمی‌کند، پسر به پدر احترام نمی‌کند...» ۱۳۷۲/۱۰/۲۰
- بحران معنویت: (همان منبع)
- بحران مشروعیت: «...القاء بحران مشروعیت برای کل نظام و تطمیع برخی گروه‌های غافل، پیشنهاد تسلیم و سازش عوام‌فریبانه و تجربه زبان چرب اغواگری، پس از زبان تیز...» ۱۳۸۱/۴/۲۹
- بحران روحی: «...غربی‌ها دچار بحران روحی هستند، در درون خودشان فساد هست و طبقات گوناگون مردمشان گرفتار بحران معنویتند...» ۱۳۷۷/۱۰/۲۴
- بحران مصنوعی: «...ایجاد یک بحران مصنوعی، حکومت ملی را سرنگون کرد و رژیم محمدرضا پهلوی بر کشور مسلط شد. این سیاست این‌هاست...» ۱۳۹۵/۱۱/۱۰
- بحران فکری: «...می‌تواند بحران فکری برای نسل جوان به وجود آورد، ندیده بگیرد، روزی در این کشور - تقریباً حدود چهل سال قبل - رواج تفکر الحادی مارکسیستی یک بحران بود...» ۱۳۷۹/۷/۱۴
- بحران حجاب: «...توجه به بحران کنونی حجاب در جامعه و حتی در دانشگاه‌ها، وظیفه مردم، بخصوص دانشجویان و تشکلهای اسلامی در جامعه و در دانشگاه‌ها چیست...» ۱۳۸۲/۲/۲۲

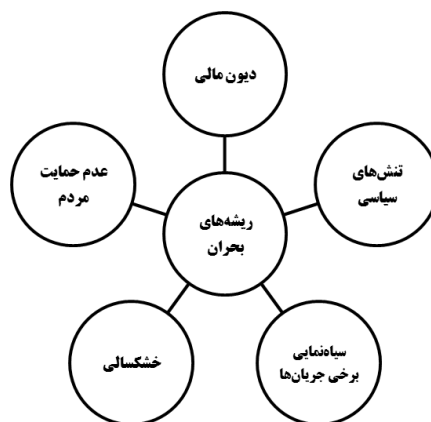
نگاره شماره ۷: انواع بحران

طبق نگاره شماره ۷ انواع بحران، بحران اقتصادی و غذایی در یک حوزه، مذهبی و معنویت در یک حوزه، فکری و روحی در یک حوزه و زن و حجاب نیز در یک حوزه تعریف شده است.

ریشه‌های ایجاد بحران: معظم له ریشه‌های ایجاد بحران موارد ذیل را در بیانات خود مورد تأکید قرار داده‌اند:

- **دیون مالی:** «...می‌گویند هر وقتی که دیون یک دولت نزدیک شد به تولید ناخالص یک دولت، این دولت در حال بحران است...» ۱۳۸۶/۱۰/۱۲
- **خشکسالی:** «...عامل بیرونی، بحران جهانی اقتصاد و تحریم‌های گسترده اقتصادی و یک عامل شرایط داخلی، از جمله خشکسالی سال‌های اخیر، تنش‌های سیاسی سال ۸۸، و سیاه‌نمایی برخی جریان‌ها...» ۱۳۹۲/۴/۳۰
- تنش‌های سیاسی، سیاه‌نمایی برخی جریان‌ها
- **عدم حمایت مردم:** «...جدایی مردم از حکومت عراق را از علل اصلی شکست رژیم بعثی خواندند...» ۱۳۸۲/۲/۲۲

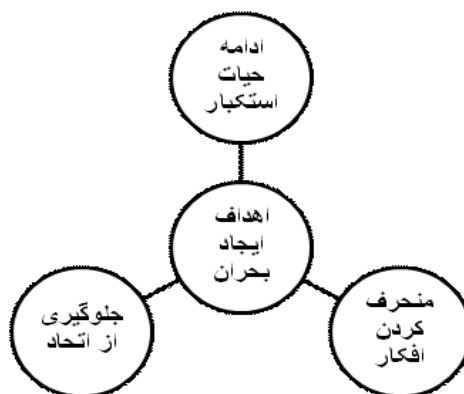

نگاره شماره ۸: ریشه‌های بحران

هدف از ایجاد بحران: معظم له در خصوص هدف از ایجاد بحران موارد ذیل را در بیانات خود مورد تاکید قرار داده‌اند:

- **ادامه حیات استکبار:** «...این خواست قدرت‌هایی است که ادامه حیاتشان منوط به بحران‌آفرینی است؛ باید بحران‌آفرینی کنند...» ۱۳۹۲/۱۲/۱۵
- **جلوگیری از اتحاد:** «...مسأله بحران‌آفرینی مذهبی در دنیا، قرار دادن اصحاب ادیان مختلف و مذاهب مختلف در مقابل هم، جلوگیری از همکاری ملت‌هایی که دارای عقاید مختلفند، ایجاد جنگ...» ۱۳۹۲/۱۲/۱۵
- **منحرف کردن افکار:** «...سوریه بحران می‌آفرینند تا ذهن ملت‌ها را از مسائل مهم کشورهای خود و خطراتی که در کمین آنها است، منحرف ساخته...» ۱۳۹۴/۷/۱

نگاره شماره ۹: اهداف ایجاد بحران

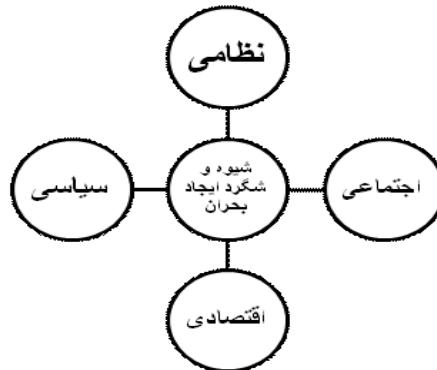
شیوه و شگرد ایجاد بحران: معظم له در خصوص شیوه و شگردهای دشمنان در ایجاد بحران، موارد ذیل را در بیانات خود مورد تأکید قرار داده‌اند:

- **القاء بحران:** «...القاء بحران کرد. سعی می‌کنند با هزار وسیله اثبات کنند که در ایران بحران هست...» ۱۳۹۰/۳/۱
- **سرمایه‌دار:** «...یک سرمایه‌دار ناگهان در چندین کشور بحران مالی به وجود می‌آورد...» ۱۳۹۲/۲/۹
- **ایجاد نظام‌های خشن:** «...می‌توانند بحران ایجاد کنند بحران آفرینی، جنگ آفرینی و ایجاد نظام‌های خشن و قسی‌القلب - مثل اسرائیل -...» ۱۳۹۲/۲/۹
- **القاء ناامیدی:** «...ناامیدی و بحران را بیندازند بر روی حوادث کشور، مشکلات کوچک را چند برابر بزرگ کنند؛ مشکلاتی که وجود ندارد...» ۱۳۹۱/۵/۳
- **فراموش کردن مسئله فلسطین:** «...با وجود بحران آفرینی مستمر حامیان رژیم صهیونیستی برای به فراموشی سپرده شدن مسئله فلسطین...» ۱۳۹۵/۹/۲۴
- **انقلاب‌های رنگی:** «...توانسته‌اند بحران‌سازی کردند؛ این اجتماعات رنگی - به قول خودشان «انقلاب‌های رنگی» - در این کشورها به وجود آوردند...» ۱۳۹۳/۴/۱۶
- **صدور تسلیحات:** «...صدور بحران و تشنج، با افزایش تصاعدی صدور تسلیحات به جهان سوم همراه بوده است...» ۱۳۶۵/۶/۱۴
- **تضعیف توان امنیتی و دفاعی:** «...تضعیف توان امنیتی و دفاعی» و «حضور تروریست‌ها» را از مسائل فراروی اروپا در شرایط کنونی خواند و گفت: این بحران‌ها زاییده غرب است...» ۱۳۹۴/۹/۱۰
- **تروریست‌ها**
- **بزرگ‌نمایی مشکلات:** «...گاهی یک نقاط ضعفی را که وجود دارد، اما اینقدر اهمیت ندارد، ده برابر در اظهارات خودشان درشت می‌کنند؛ در مطبوعات خودشان منعکس می‌کنند...» ۱۳۸۵/۱۱/۲۸
- **اختلاف افکنی:** «...کمک به بحران آفرینی مذهبی، قرار دادن پیروان مذاهب مختلف در مقابل یکدیگر و جلوگیری از همکاری ملت‌ها و پیروان مذاهب الهی است...» ۱۳۸۵/۶/۲۷
- **تطمیع:** «...القاء بحران مشروعیت برای کل نظام و تطمیع برخی گروه‌های غافل، پیشنهاد تسلیم و سازش عوام‌فریبانه و تجربه زبان چرب اغواگری...» ۱۳۸۱/۴/۲۹

- اغواگری، تسلیم عوام‌فریبانه
- تجزیه کشورهای اسلامی: «...غرب به ویژه آمریکائی‌ها قصد ایجاد بحران و تجزیه کشورهای بزرگ اسلامی، تا به منافع خود برسند...» ۱۳۷۹/۶/۲۳
- تسلط بر افاق فرمان: «...این گروه پس از ناتوانی در مهار و سرکوب بیداری ملت‌ها، تلاش می‌کنند بر افاق فرمان انقلاب‌ها مسلط شوند...» ۱۳۹۰/۱۱/۱۴
- تبلیغ بی‌توجهی مسئولین: «...سازمان ملل نیز در جهان بحران غذایی اعلام کند، اما رادیوهای بیگانه با تمرکز بر ایران، به گونه‌ای تبلیغ می‌کنند که گرانی در ایران به خاطر بی‌توجهی مسئولان دولت و دیگر بخش‌ها می‌باشد...» ۱۳۸۷/۲/۱۱
- رواج پوچی‌گری: «...بحران اخلاقی رو به افزایش در غرب همچون رواج پوچی و بیهودگی و ناامنی روحی - به‌خصوص در میان جوانان - متزلزل شدن بنیان خانواده...» ۱۳۹۳/۶/۱۳
- رواج ناامنی
- تنش‌های سیاسی: «...عامل بیرونی، بحران جهانی اقتصاد و تحریم‌های گسترده اقتصادی و یک عامل شرایط داخلی، از جمله خشکسالی سال‌های اخیر، تنش‌های سیاسی سال ۸۸، و سیاه‌نمایی برخی جریان‌ها...» ۱۳۹۲/۴/۳۰
- سیاه‌نمایی برخی جریان‌ها
- خلاء رهبری: «...هنگام بحران ناشی از فقدان و خلأ رهبری به رأی مستقیم مردم و یا انتخاب گروهی خاص واگذار می‌شد، قطعاً مشکلات و معضلات حل‌ناشدنی به وجود می‌آمد...» ۱۳۸۵/۶/۹
- جاسوسی: «...برای بحران‌آفرینی؛ ایجاد تلاطم و ایجاد آشوب؛ همچنان که کردند. در تابستان سال ۸۲ همه دستگاه‌های جاسوسی وابسته به صهیونیسم و آمریکا بسیج شدند...» ۱۳۸۳/۱/۲
- توهین به زن: «...بوجود آمدن بحران خانواده توصیف کردند و تحقیر و اهانت به شخصیت حقیقی زن در فرهنگ اروپایی و آمریکایی را دلیلی بر ابتدال دنیای به اصطلاح متمدن غرب دانست...» ۱۳۷۰/۱۰/۴
- جریان‌های افراطی: «...منطقه و بحران اقتصادی عجیبی که گریبان‌گیر غرب شده و همچنین رشد جریان‌های افراطی در غرب، از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون بی‌سابقه است...» ۱۳۹۴/۱۱/۱۹

نگاره شماره ۱۰: شیوه و شگرد ایجاد بحران

طبق نگاره شماره ۱۰ شیوه و شگرد بحران را به چهار حوزه شامل نظامی (صدور تسلیحات، تضعیف توان امنیتی و دفاعی، تروریست‌ها، جاسوسی، رواج ناامنی)، حوزه سیاسی (ایجاد نظام‌های خشن، فراموشی مسئله فلسطین، انقلاب‌های رنگی، اختلاف، تجزیه کشورهای اسلامی، تسلط بر اتاق فرمان، تبلیغ بی‌توجهی به مسئولین، سیاه‌نمایی برخی جران‌ها، خلأ رهبری و جریان‌های افراطی، تنش‌های سیاسی) حوزه اجتماعی (القاء بحران، القاء ناامیدی، بزرگ‌نمایی مشکلات، تسلیم عوام‌فریبانه، اغواگری، رواج پوچی‌گری و توهین به زن) و حوزه اقتصادی (سرمایه‌دار، تطمیع) تقسیم شده است و با توجه به زیر شاخه‌ها و فراوانی موجود، امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بیشتر در حوزه سیاسی شیوه و شگردها را بیان نموده‌اند.

راه مقابله با بحران: معظم له در خصوص راه مقابله با بحران موارد ذیل را در بیانات خود مورد تأکید قرار داده‌اند:

- **خشکاندن ریشه صهیونیسم:** «...بحران خاورمیانه مهار شود، می‌گوییم تنها راه مهار کردن یا از بین بردن بحران خاورمیانه این است که ریشه بحران خشک شود. ریشه بحران چیست؟ رژیم تحمیلی صهیونیستی ...» ۱۳۹۲/۲/۲۵
- **برگشت آوارگان فلسطینی:** «...راه حل این است که آوارگان فلسطینی از لبنان و هر نقطه دیگری که هستند، به فلسطین برگردند...» ۱۳۹۲/۲/۲۵
- **سازماندهی:** «...این ستاد بحران را به وجود بیاوریم، برای این است. کار ستاد بحران همان لحظه اول است. در درجه اول باید سازمان‌دهی وجود داشته باشد...» ۱۳۹۶/۸/۲۹
- **عدم ارسال سلاح به گروه‌های بی‌مسئولیت در سوریه:** «...حل بحران سوریه یک شرط طبیعی دارد که عبارت است از جلوگیری از ارسال سلاح به گروه‌های بی‌مسئولیت

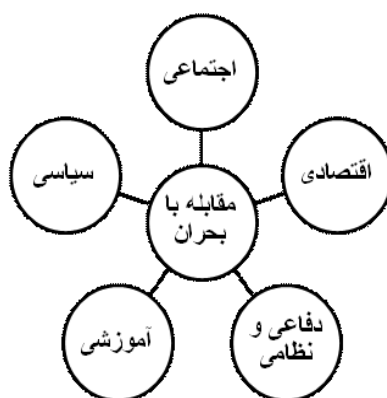
داخل سوریه...» ۱۳۹۱/۶/۱۴

- **استحکام ساخت درونی:** «...هر ماجراجویی و هر بحران‌سازی را حفظ کند، استحکام ساخت داخلی نظام است.» ۱۳۹۲/۱۱/۱۶
- **اسلام:** «...این یک بحران (هویت و معنویت) است. امروز ملت‌های غرب به این بحران دچارند؛ و علاجش در اسلام است...» ۱۳۷۲/۱۰/۲۰
- **همکاری منطقه‌ای و جهانی:** «...حل و فصل بحران‌های منطقه‌ای و جهانی نیز همکاری بسیار فعالی داریم...» ۱۳۹۴/۹/۲
- **رأی مردم:** «...حل بحران سوریه فقط از طریق سیاسی و پذیرش رأی مردم این کشور و خواست همه اقوام و گروه‌های سوری امکان‌پذیر است...» (همان منبع)
- **حرمت مادر:** «...نشانه‌های این بحران‌های اخلاقی در غرب الان دارد بروز می‌کند. اسلام به معنای واقعی زن را تکریم کرده است. اگر روی نقش مادر و حرمت مادر در درون خانواده تکیه می‌کند...» ۱۳۸۴/۵/۵
- **عدم دخالت خارجی:** «... راه حل بحران یمن، تأکید کردند: موضع جمهوری اسلامی در خصوص تمام کشورها از جمله یمن، مخالفت با دخالت خارجی است» ۱۳۹۴/۱/۱۸
- **ملت قوی:** «... بحران در کشور نیست. چرا دروغ می‌گویند؟ چرا طبق میل دشمن رفتار می‌کنند؟ بحمدالله کشور با یک ملت قوی، منسجم، باهوش، بیدار، و با مسئولان دلسوز، فعال...» ۱۳۸۵/۱۱/۲۸
- **ملت منسجم، ملت باهوش، ملت بیدار**
- **مسئولان دلسوز و فعال**
- **مجلس آماده:** «...لحظه بحران و در لحظه لزوم گره‌گشایی اساسی است. این مجلس باید همیشه باشد، همیشه آماده به کار باشد، متوجه اوضاع باشد...» ۱۳۸۵/۶/۹
- **افزایش قطب‌بندی:** «...گشودن راه بحران‌های آینده با افزایش قطب‌بندی موجود به خصوص با قانونی شدن تدابیر سطحی ۱۲ ضرورت‌های پرهیز از رفتار ظالمانه... صورت می‌گیرد...» ۱۳۹۴/۹/۸
- **پدافند غیر عامل:** «...مدیریت بحران و پدافند غیرعامل در برنامه ششم توسعه، اهمیت تغییر رویکرد نظام آموزشی از دانش محوری به حکمت‌پروری...» ۱۳۹۳/۴/۱۱
- **تغییر رویکرد آموزشی**
- **رهبری:** «... هنگام بحران ناشی از فقدان و خلأ رهبری به رأی مستقیم مردم و یا

انتخاب گروهی خاص واگذار می‌شود، قطعاً مشکلات و معضلات حل‌ناشدنی به وجود می‌آید...» ۱۳۸۵/۶/۹

- **اتحاد و همبستگی:** «...ایجاد بحران‌های اقتصادی و خرابکاری که در ونزوئلا روی داد، در واشنگتن طراحی شده بود. وی با تأکید بر این که اتحاد و همبستگی مردم ونزوئلا موجب شکست توطئه‌ها شد...» ۱۳۸۳/۹/۹
- **ارتقاء سطح علمی:** «...در خصوص بحران هویت نسل جوان و دین‌گریزی آنان مطرح می‌شود، نسل جوان علاقه شدیدی به شناخت حقایق دینی دارد ولی باید سطح علمی اساتید علوم انسانی و معارف و دروس... افزایش یابد...» ۱۳۸۲/۱۱/۲۱
- **اتکا به آراء:** «...مدعی بحران مشروعیت هستند، باید پاسخ دهند که اگر نظام جمهوری اسلامی ایران - که متکی بر آراء مردم و اعتقادات آنان است - مشروعیت ندارد...» ۱۳۸۲/۳/۳
- **شکوفایی و سازندگی:** «...این بحران (اقتصادی) برای دشمنان انقلاب اسلامی است و برای ملت ایران در حال شکوفایی و سازندگی است...» ۱۳۷۵/۱۱/۱۲
- **اصلاح مقررات:** «...صنایع از بحران چند سال گذشته، اصلاح مقررات جهت کاهش مداخلات دولت در بنگاه‌های صنعتی، حمایت از تولید داخلی، راه‌اندازی بیش از هزار واحد تحقیقی در...» ۱۳۸۳/۶/۴
- **حمایت از تولید داخلی**

نگاره شماره ۱۱: راه‌های مقابله با بحران

راه مقابله با بحران را به پنج حوزه سیاسی (خشکاندن ریشه صهیونیسم، رای مردم، همکاری منطقه‌ای و جهانی، عدم دخالت خارجی، اتحاد و همبستگی، رهبری، افزایش قطب‌بندی، مجلس قوی، اسلام)، حوزه دفاعی (پدافند غیر عامل، عدم ارسال سلاح به گروه‌های بی‌مسئولیت سوریه، برگشت آوارگان فلسطینی، اتکا به آرا)، حوزه اقتصادی (استحکام ساخت درونی، حمایت از تولید داخلی، شکوفایی و سازندگی)، اجتماعی (سازماندهی، حرمت مادر، ملت قوی، ملت باهوش، ملت بیدار، مسئولان دلسوز و فعال، اصلاح مقررات) و آموزشی (تغییر رویکرد آموزشی، ارتقاء سطح علمی) تقسیم شده است و با توجه به مولفه‌های ذکر شده، امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بیشتر در حوزه سیاسی هوشیاری و هشدار داده‌اند.

ج) تحلیل داده‌ها در بخش دوم (تحلیل دیدگاه خبرگان) در خصوص مفهوم بحران و بصیرت برای پاسخگویی به سوال اصلی با استفاده از روش گلوله برفی با ۱۰ نفر از خبرگان سازمانی مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام و در نهایت اشباع نظری صورت گرفت. سپس داده‌های گردآوری شده با روش گراند تئوری با روش‌های زیر کدگذاری گردید:

در مرحله کدگذاری باز ۸۴ محور در بحث بصیرت و بحران شناسایی و استخراج گردید.

کدگذاری محوری دارای ۵ محور با عنوان پیشایندهای ارتقای با ۲۶ زیر محور، پیشایندهای کاهش با ۴ زیر محور، عاملان ارتقاء بصیرت با ۱۵ زیر محور، مراحل بحران با ۲ زیر محور و شیوه و شگرد دشمن در زمان بحران با ۴ زیر محور تقسیم‌بندی شده است.

کدگذاری گزینشی نیز به شرح جدول ۱۲ انجام و شاخص‌ها استخراج گردید. نتایج حاصله از کدگذاری‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که مصاحبه شوندگان نیز به بیانات معظم له صحه گذاشته و بیشتر به شاخص‌های بعد سیاسی و اجتماعی اشاره نموده‌اند.

جدول شماره ۱۲: کدگذاری گزینشی داده‌های استخراج شده از خبرگان

متغیر	مولفه	شاخص
پیشایندهای ارتقایی	سیاسی	• تولید امنیت • تأثیر گذاری روی قدرت ملی • اولویت در حوزه امنیتی - دفاعی • دشمن شناسی و شناخت تهدیدها و آسیب‌ها • واکنش‌ها شدن در برابر تهاجمات • جلوگیری در عضویت در گروه‌های معاند، عرفان‌های کاذب، شرکت در اغتشاشات • افزایش مشارکت • پیشبرد اهداف نظام • حفظ و نگهداری نظام • افزایش مشروعیت نظام • کسب اعتبار • مصون سازی حاکمیت • مهار بحران
	اجتماعی	• فداکاری • ایجاد مصونیت در جامعه • افزایش روشن‌گری • داشتن تفکر هوشیار • عقل، آگاهی و علم • نیاز سنجی و هدف گذاری • نقش موثر در پیشگیری بحران سیاسی و اجتماعی • تقویت انگیزه‌ها • حل موضوعات با سعه صدر • هدایت افراد • چراغ راه • کسب اعتماد • تقویت سرمایه اجتماعی
پیشایندهای کاهش‌ی	عواقب	• قبول خطرات • عدم آگاهی و اشرافیت • فقط شعار نه عمل • فقدان طراحی مناسب

متغیر	مولفه	شاخص
ارتقاء بصیرت	افراد	• مسئولین • نخبگان
	موازن	• مبتنی بر آموزه‌های دینی • مبتنی بر عقل و حکمت • داشتن استراتژی و راهبرد داخلی و خارجی • دشمن‌شناسی • ثبات سیاست‌های هویتی • تقویت اقتدار و منافع ملی
بحران	مراحل	• بحران دارای سه مرحله قبل، حین و بعد از بحران • اولویت‌بندی موضوعات بر اساس کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت
	شیوه شگرد دشمن	• مظلوم‌نمایی دشمن در زمان بحران • دروغ‌سازی و جوسازی جعلی رسانه‌های غربی • هنجارشکنی رسانه‌های معاند • استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف نقش بصیرت در مهار بحران‌های امنیتی مبتنی بر اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) صورت گرفت. در پیشایندهای ارتقائی بصیرت طبق نگاره شماره ۱ و شاخص‌های افراد بصیر طبق نگاره شماره ۴ اشاره شده که دارنده این عوامل نشان از داشتن بصیرت و همزمان ارتقاء در این زمینه را خواهد داشت و پیامدهای ایجابی طبق نگاره شماره ۵ بصیرت اشاره شده که در صورت داشتن بصیرت و به موقع عمل کردن این نتایج و پیامدها را دارد و در بحث بحران نیز راه‌های مقابله با بحران طبق نگاره شماره ۱۱ اشاره شده است که افراد با بکارگیری این نگاره در وقوع و پیشگیری بحران موفق باشند. نتایج حاصل از مصاحبه شونده‌گان در بحث پیشایندهای ارتقائی نیز طبق جدول شماره ۱۲ نیز به نگاره‌های پیش گفته صحنه گذاشته و تایید می‌نمایند و در اینجا می‌توان به نقاط مشترک اشاره داشت و هر دو یعنی پیشایندهای ارتقائی (نگاره شماره ۱) و شاخص‌های افراد بصیر (نگاره شماره ۴) و راه مقابله با بحران (نگاره شماره ۱۱) و جدول شماره ۱۲ در یک طیف هستند.

در بصیرت به پیشایندهای کاهشی همانند نگاره شماره ۲ و به پیامدهای سلبی طبق نگاره

شماره ۶ اشاره شده و این عوامل باعث بی‌بصیرتی فرد شده و نمی‌تواند به وظایف خود در زمان و مکان معین عمل نماید و در نتیجه کشور را به سمت ایجاد بحران سوق می‌دهد. در بحث شیوه و شگرد ایجاد بحران نیز همانند نگاره شماره ۱۰، اگر فرد یا افراد متوجه و آگاه نبوده و مغلوب این شیوه و شگرد شوند باعث بحران‌آفرینی خواهند شد و نتایج حاصله از مصاحبه شوندگان نیز در جدول شماره ۱۲ (پیشایندهای کاهشی، شیوه و شگرد دشمن در زمان بحران) را می‌توان گفت که این نگاره‌ها (پیشایندهای کاهشی و شیوه و شگرد ایجاد بحران) در یک طیف قرار دارند.

طبق نگاره شماره ۳ که به عاملان ارتقاء بصیرت اشاره شده و نتایج حاصله از مصاحبه شوندگان (جدول شماره ۱۲، بخش ارتقاء بصیرت) نیز بر این مطلب صحه گذاشته و عاملان می‌توانند در بحران نیز همان نقش را ایفا نمایند و مصاحبه‌شوندگان به موازین و زیرساخت‌های ارتقاء بصیرت نیز طبق جدول شماره ۱۲ اشاره داشته‌اند که بصیرت باید طبق این موازین ارتقاء یابد و همچنین با آگاهی بخشیدن و عمل نمودن به وظایف خود توسط عاملان در جلوگیری از بروز و ظهور بحران نقش‌آفرین باشند و دشمنان را از رسیدن به مطامع و منافع خود طبق نگاره شماره ۹ ناکام بگذارند.

مصاحبه‌شوندگان در بحث بحران به مراحل بحران یعنی قبل، حین و بعد از بحران همراه با برنامه‌های کوتاه، میان و بلند مدت اشاره داشتند که این مطلب در فحوای معظم له در بحث مدیریت بحران به چشم می‌خورد. امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) در تأکیدات خود روی مباحث سیاسی و مولفه‌های آن طبق نگاره شماره ۱ و جدول شماره ۱۲ بیشتر تأکید داشته و اینکه مسائل سیاسی منجر به بحران‌آفرینی می‌شود و اگر در این مرحله رهنمودهای معظم له اجرایی شود و ملت و دولت به موقع هوشیاری خود را نشان بدهند مسئله و موضوع به بحران تبدیل نمی‌شود و مهار می‌گردد.

پیشایندهای ارتقای بصیرت که از طرف امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بیان شده باید از طریق خبرگان و مسئولین برای مردم به صورت صریح، شفاف و قابل فهم روشن تا درک مشترکی ایجاد شود. درک مشترک، باعث وحدت و یکپارچگی در بین مردم شده و در زمان بروز بحران و حتی قبل از شروع بحران مردم که نقش اصلی و محوری را ایفا می‌کنند و این وحدت، اتحاد، یکپارچگی و یک صدا بودن می‌تواند از وقوع بحران‌های اجتماعی، سیاسی و حتی امنیتی جلوگیری نماید و به ندای رهبر معظم لبیک بگویند. از طرفی پیشایندهای کاهشی که از طرف امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بیان شده است

علائم و نشانه‌های کاهش سطح بصیرت در بین مسئولین و مردم می‌باشد و معمولاً پیشایندهای کاهشی از طرف دشمنان، رسانه‌های غرب، ضد انقلاب و نظام تبلیغ شده و حتی مشکلات کشور را بزرگ‌نمایی می‌نمایند تا در بین مردم و مسئولین ناامیدی، تفرقه ایجاد کنند و نظم سیاسی و وحدت بین مردم را برهم بزنند تا به اهداف خود که همان ایجاد بحران در سطح کشور است برسند و بتوانند سیاست‌های خود را عملی و اجرایی نموده تا منافع ملی خودشان تأمین شود. یکی از شیوه‌ها و شگردهای دشمنان این است افرادی به عنوان مسئول در رأس کار و کشور قرار بگیرند که فهم و درک خوبی از بصیرت نداشته باشند و دارای خصوصیات سلبی بصیرت باشند تا در زمان وقوع بحران بتوانند از این افراد بهره ببرند.

کسانی به عنوان مسئول برای اداره امور کشور باید انتخاب شوند که از فیلترها و شاخص‌های که برای افراد بصیر از طرف امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) بیان شده انتخاب شوند تا از وقوع و حتی تشدید بحران جلوگیری نمایند و به نوعی بحران را مدیریت نمایند. دشمنان سعی می‌کنند با ترفندها و بهانه‌های مختلف انواع بحران را در سطح کشور ایجاد نمایند تا اگر هر کدام از این بحران‌ها با بصیرت مسئولین و مردم به سرانجام نرسید حداقل یکی از این بحران‌ها در سطح کشور گسترش یابد و نظام را دچار چالش نمایند. همچنان که امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) به پیشایندهای ارتقایی در بعد سیاسی و اجتماعی بیشتر تاکید نموده نخبگان نیز به همین بعد صحنه گذاشته‌اند و این بعد می‌تواند از مراحل سه گانه بحران، در مرحله قبل از وقوع بحران ثمربخش باشد و از وقوع بحران‌های امنیتی پیشگیری نمایند.

با عنایت به موارد فوق، شایسته است برای عبور از بحران‌های امنیتی پیش‌رو نظام جمهوری اسلامی ایران و با الهام از اندیشه‌های رهبری، اقدامات زیر به نحو شایسته مورد توجه قرار گیرد:

- ۱- اجرای برنامه‌های آموزشی مستمر و مداوم بصیرت‌افزایی توسط سازمان‌های مسئول نظام جمهوری اسلامی ایران به خصوص وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- شاخص‌های مد نظر حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) که به تعدادی از بخش‌هایی آن در این مقاله پرداخته شده است به عنوان یکی از الگوهای آموزشی مورد توجه مقامات مسئول در کشور قرار گیرد.

- ۳- نخبگان، فعالیت‌های سیاسی خود را در چارچوب قانون اساسی و بر اساس منویات
معظم له تعریف و در همان چارچوب اقدام نمایند.
- ۴- سران سه قوه اقدامات لازم را در راستای بصیرت‌افزایی جامعه به صورت هماهنگ و به
دور از تنش سیاسی دنبال نمایند.

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی چاپ دوم.
- ۳- مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) (<http://farsi.khamenei.ir>)
- ۴- اولمر. رابرت آر، سلنو تیموتی آل و سیگر ماتیو. ارتباطات بحران (تبدیل بحران به فرصت). ترجمه مرتضی قلیچ و محمدحسن خطیبی بایگی (۱۳۹۱)؛ تهران، انتشارات دانشگاه امام جعفر صادق (ع).
- ۵- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹)؛ مدیریت بحران، نقدی بر شیوه‌های تحلیل و تدبیر بحران در ایران. تهران، نشر فرهنگ گفتمان.
- ۶- جهانگیری، کتایون (۱۳۸۸)؛ اصول و مبانی مدیریت بحران، تهران: موسسه آموزش عالی علمی- کاربردی هلال ایران.
- ۷- حبیبی، نیک بخش (۱۳۸۶)؛ بررسی میزان تاثیرپذیری شیوه‌های نبرد نامتقارن در مقابله با تهدیدات نظامی، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۲۶.
- ۸- حسینی وجدی، سید حسین (۱۳۸۸)؛ مدیریت بحران با رویکرد امنیت عمومی. جلد ۳. تهران: معاونت آموزش ناجا.
- ۹- دشمن زیاری، اسفندیار و یزدان پناه قاسم (۱۳۸۸)؛ بصیرت در برنامه‌ریزی درسی. فصلنامه اندیشه‌های راهبردی نیروی هوایی آجا، سال سوم، شماره هشتم.
- ۱۰- رشیدزاده، فتح‌اله (۱۳۸۷)؛ منش و رفتار فرماندهی جلد دوم. تهران: انتشارات دانشگاه افسری امام علی (ع).
- ۱۱- همتیان، شکوفه (۱۳۸۹)؛ بصیرت راه‌هایی از فتنه، روزنامه کیهان صفحه ۱۲ روز ۲۵ اردیبهشت ۱۳۸۹.

